

3.7. Транскордонні та терористичні загрози у 2004 році

Транскордонні загрози

На території України і суміжних з нею держав розташовані об'єкти, ймовірні аварії на яких можуть створювати загрозу ураження населення й навколишнього середовища в межах прикордонних територій. До таких підприємств відносяться, переважно, об'єкти радіаційної та хімічної небезпеки, а також гідродинамічно небезпечні об'єкти.

У разі аварії на Рівненській АЕС з викидом до 10% радіоактивності може утворитися зона радіоактивного зараження, в яку потрапляє й територія Білорусі (Брестська й Гомельська області) загальною площею 34 тис. кв. км і населенням близько 1,4 млн. осіб. При аварії з викидом до 50% радіоактивності в зону радіоактивного зараження потрапляють також території Білорусі (Брестська, Гомельська, Гродненська й Мінська області) та Польщі загальною площею близько 270 тис. кв. км і населенням близько 12 млн. осіб.

При викиді до 50% радіоактивних компонентів внаслідок аварії на Хмельницькій АЕС в зону радіоактивного зараження потрапляють території Білорусі (Гомельська й Брестська області), Молдови та Польщі загальною площею понад 90 тис. кв. км і населенням близько 4,5 млн. осіб.

При викиді до 50% радіоактивних компонентів внаслідок аварії на Южно-Українській АЕС в зону радіоактивного зараження потрапляють території Молдови та Румунії загальною площею близько 4,5 тис. кв. км і населенням у кількості близько 450 тис. осіб.

При аварії на Запорізькій АЕС з викидом до 50% радіоактивних компонентів у зону радіоактивного зараження потрапляє незначна територія Росії (Ростовська область і Краснодарський край).

Для території України загрозу радіаційної небезпеки несуть атомні електростанції, розташовані у Росії, Литві, Болгарії, Угорщині, Словаччині.

При аварії на Курській АЕС з викидом до 10% радіоактивних компонентів у зону радіоактивного зараження з дозою опромінення понад 5 бер / рік можуть потрапити території Полтавської, Сумської, Харківської та Чернігівської областей загальною площею близько 10 тис. кв. км і населенням близько 4 млн. осіб. При викиді до 50% радіоактивних компонентів в аналогічну зону додатково потрапляють території Київської, Черкаської, Дніпропетровської, Донецької, Луганської та Кіровоградської областей загальною площею до 250 тис. кв. км і населенням близько 24 млн. осіб.

При аварії з викидом до 10% радіоактивних компонентів на Смоленській АЕС в зоні радіоактивного опромінення з дозою 5 бер / рік можуть опинитися території Чернігівської та Сумської областей загальною площею понад 10 тис. кв. км і населенням до близько 500 тис. осіб. А при викиді до 50% радіоактивних компонентів - додатково території Київської, Полтавської та Харківської областей з загальною площею 90 тис. кв. км і населенням близько 9,5 млн. осіб.

Аварія на Ігналінській АЕС з викидом до 10% радіоактивних компонентів може утворити зону радіоактивного зараження на території Рівненської, Житомирської, Київської та Чернігівської областей загальною площею 5 тис. кв. км, а при викиді до 50% радіоактивних компонентів в зону радіоактивного зараження додатково потрапляє територія Волинської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Вінницької, Черкаської, Полтавської та Сумської областей загальною площею понад 250 тис. кв. км і населенням у кількості близько 19 млн. осіб.

При аварії на Нововоронезькій АЕС з викидом до 50% радіоактивних компонентів під радіаційне ураження може потрапити східна частина Луганської області площею до 1 тис. кв. км і населенням до 100 тис. осіб.

При аваріях на АЕС Болгарії, Угорщини, Словаччини під радіаційне ураження можуть потрапити західні частини територій Закарпатської, Львівської та Одеської областей.

Негативний вплив на екологічну ситуацію в Україні створює Молдовська ТЕС (ДРЕС), яка знаходиться на території Молдови, але золу та шлаки від використання вугілля по шламопроводу переносить на територію Одеської області без жодної компенсації та розрахунку збитків, де сотні гектарів земель забруднені мільйонами метрів кубічних шлаків. На цей момент Держкомзем України розробив План заходів, направлених на вирішення комплексу питань, пов'язаних з використання Молдовською ТЕС земель на території України.

Крім того, небезпеку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) несуть підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Росії, Молдови, Болгарії, Румунії, Словаччини, Польщі, Білорусі.

Потенційно небезпечні для екологічного середовища та населення України виробництва зосереджені на території Білорусі (переважно, в Гомельській області у басейні р. Дніпро та заплаві), у Польщі - група підприємств коксохімічного виробництва у Верхній Сілезії (міста Хожув, Битом, Зарже, Кандзежин).

На території Східної Словаччини розташовані декілька хімічних підприємств нафтогазопереробки, можлива аварія на яких завдасть екологічної шкоди західним областям України, особливо Закарпатській.

Значний вплив на стан природних ресурсів Закарпатської області (особливо водних та повітряних) чинять екологічно небезпечні об'єкти Румунії.

За результатами екологічних досліджень фахівців комісії ЄС, у Румунії виявлено 24 потенційні джерела забруднення р. Тиса, що не виключає постійного її забруднення небезпечними сполуками в разі аварій на румунських шахтах, наслідки яких можуть перевищувати у кілька разів попередню екологічну катастрофу.

За останні п'ять років лише зі сторони Румунії мали місце шість випадків забруднення вод Дунаю та його притоків важкими металами та ціанідами. У березні 2004 року на хімкомбінаті поблизу румунського міста Сучава стався аварійний викид у річку 10 тонн ціанідів.

Наслідки аварії на золотокопальні в місті Байя-Маре в Європі порівнюють з аварією в Чорнобилі. Румунська влада лише через певний час офіційно визнала, що створено реальну небезпеку для сусідніх країн. Жодній із них, у тому числі й Україні, Румунія збитків не відшкодувала.

Пропозиції щодо удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації у галузі запобігання та ліквідації наслідків транскордонних надзвичайних ситуацій:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування у районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій;
- спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами сусідніх країн;
- розроблення та впровадження спільних Планів аварійно-рятувальних дій;
- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій;
- створення спільної інформаційно-моніторингової мережі.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

В Україні в 2004 році існувала низка зовнішніх та внутрішніх факторів, які можуть сприяти виникненню тероризму. Зокрема:

- існуючі суперечності між політико-економічними інтересами України та інших держав;
- напружена політична ситуація;
- офіційна підтримка антитерористичної політики США;
- перебування українського батальйону у складі миротворчого контингенту військ в Іраку;
- неоднорідний національний склад населення України (на сьогодні на території України проживають представники 134 національних меншин, які разом складають майже чверть населення держави);
- перебування на території України нелегальних мігрантів, у тому числі з країн з несприятливою політичною та криміногенною обстановкою;
- періодичне зростання напруженості стосунків між представниками різних релігійних конфесій, діяльність релігійних тоталітарних сект (деструктивних культур), релігійно-політичних організацій;
- незадовільний стан зберігання військових засобів ураження;
- функціонування на території України диверсійно-привабливих об'єктів підвищеної небезпеки, дипломатичних установ та представництв міжнародних організацій;
- незадовільний рівень фізичної охорони вказаних об'єктів.

Потенційно небезпечними об'єктами, що могли привернути "увагу" терористичних груп, є такі, що мають найвищий ступінь небезпеки: чотири атомні електростанції, хімічно небезпечні об'єкти 1-го ступеня небезпеки, вибухо- і пожежонебезпечні об'єкти категорії "А" і "Б", дамби водосховищ Дніпровського каскаду, транспортні вузли (в тому числі аеропорти і залізничні станції), магістральні трубопроводи, військові склади і бази.

Одна з найбільших потенційних небезпек - хіміко-біологічний тероризм. Найбільш розповсюдженими і доступними хімічними речовинами для проведення терактів є:

- токсичні гербіциди та інсектициди;
- аварійно, хімічно небезпечні речовини: хлор, фосген, синильна кислота тощо;
- отруйні речовини: зарин, зоман, Ві-ікс, іприт, люїзит;
- психогенні та наркотичні речовини;
- збудники небезпечних інфекцій: сибірської язви, віспи, туляремії та ін.;
- природні отрути і токсини: стрихнін, рицин, бутулотоксин, нейротоксини тощо.

Також в Україні зосереджена велика кількість хімічного виробництва, яке є диверсійно уразливим. За даними фахівців, техногенні аварії та терористичні прояви на таких об'єктах можуть призвести до катастрофічних наслідків як для екології України, так і сусідніх держав, травмування та загибелі великої кількості людей.

Значно поширились інфекційні хвороби, що становлять значну загрозу для здоров'я людей. Більшість збудників інфекційних захворювань людини є біологічними агентами, використання яких можливе для біологічного терору. Потенційна загроза біотероризму в країні є цілком реальною з погляду на активізацію терористичної діяльності у світі та активної участі України у миротворчих операціях. Загроза біотероризму потребує від органів охорони здоров'я високого рівня епідеміологічного нагляду, готовності установ та закладів охорони здоров'я до виявлення небезпечних

біологічних агентів, локалізації та ліквідації наслідків. Заходи протидії біологічному тероризму проводять у різних напрямках. Вони містять питання удосконалення існуючої системи боротьби з інфекційною захворюваністю, взаємодії з іншими міністерствами та відомствами, науково-дослідними інститутами, а також посилення захисту об'єктів охорони здоров'я.

Здатність протидії загрозі біотероризму - одного з факторів прояву та розповсюдження інфекційної захворюваності - визначається готовністю системи охорони здоров'я до виявлення локалізації і ліквідації спалахів інфекційних захворювань, незалежно від генезу патогенів, рівнем готовності мікробіологічних підрозділів держсанепідслужби та науково-дослідних інститутів до індикації та ідентифікації цих патогенів, наявності препаратів діагностики, профілактики, лікування та знезараження.

Після Чорнобильської катастрофи та поширення ядерних технологій на держави з нестабільними політичними режимами постала на часі проблема запобігання ядерному тероризму. Основними загрозами є:

- зараження радіоактивними речовинами - використання радіоактивних матеріалів (цезію, плутонію, кобальту та ін.);
- диверсії на ядерних об'єктах.

Для удосконалення та відпрацювання спільних заходів щодо протидії диверсійним, терористичним та іншим злочинним акціям стосовно об'єктів атомної енергетики щорічно проводяться навчання на всіх АЕС та дослідницьких ядерних реакторах. Отримані в ході планових навчань дані про невирішені проблемні недоліки беруться за основу при розробленні заходів для запобігання можливим диверсійно-терористичним та екстремістським діям з використанням ядерних установок.

У той же час, система фізичного захисту АЕС залишається недосконалою з причини фінансування за залишковим принципом, внаслідок чого на атомних станціях не виконуються в повному обсязі заплановані заходи щодо реконструкції інженерно-технічних засобів охорони.

Основним недоліком, який негативно впливає на загальний стан терористичної діяльності на об'єктах ядерної енергетики є відсутність до теперішнього часу "Загальнодержавної моделі загрози несанкціонованих дій щодо ядерних матеріалів та ядерних установок", як основоположного документа для розвитку підзаконної нормативної бази. Зазначений документ є основою для розроблення подальшої нормативної бази з питань фізичного захисту, а також для визначення рівнів фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, відповідно до їх категорії.

Глобалізація світового інформаційного простору, охоплення мережею Інтернету всіх куточків земної кулі, здійснення за його допомогою найскладніших операцій у фінансовій сфері поряд з усіма перевагами відкриває, на жаль, і нові широкі можливості для злочинців. Нищівних ударів по безпеці та добробуту народів і держав може завдати комп'ютерний та інформаційний тероризм. Терористичні організації використовують новітні комп'ютерні технології, супутникові телефони, сучасні засоби підроблення документів. З іншого боку, використання нових інформаційних технологій у системі державного управління робить її особливо вразливою для терактів.

В Україні на державному рівні є розуміння важливості проблеми боротьби з сучасним тероризмом. Україна приєдналась до міжнародної спільноти у боротьбі з тероризмом та схвалила Закон України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом", ратифікувала Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом та Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму. В розвиток вітчизняного законодавства прийнято Закон України "Про боротьбу з тероризмом".

Отже, законом визначаються правові та організаційні засади боротьби з тероризмом в Україні, повноваження й обов'язки центральних та місцевих органів виконавчої влади, об'єднань громадян та організацій, посадових осіб і окремих громадян у цій сфері.

Організація боротьби з тероризмом в Україні покладається на Кабінет Міністрів. Безпосередньо запобігає терористичній діяльності та веде боротьбу із цим міжнародним злом: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій, Державний комітет у справах охорони державного кордону, Державний департамент з питань виконання покарань, і навіть Управління державної охорони України.

Завдання попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, а також тероризму віднесено безпосередньо до прямої компетенції Служби безпеки України. З метою виконання цього завдання у структурі Служби безпеки України існують спеціалізовані підрозділи.

Постійно діючим органом при Службі безпеки України, який забезпечує координацію антитерористичної діяльності підрозділів СБУ, Міністерства внутрішніх справ, Управління державної охорони, Держкомкордону, Внутрішніх військ, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій є Антитерористичний центр (АТЦ) .

Антитерористичним центром за час його існування було підготовлено і проведено ряд командно-штабних і тактико-спеціальних навчань з комплексним застосуванням "Альфи" та інших сил і засобів різного відомчого підпорядкування на таких підприємствах як Рівненська АЕС, Одеський морський порт, АТ "Хімволокно" (м. Чернігів), ВАТ "Рівнеазот", ВАТ "Азот" (м. Черкаси), Запорізький титано-магнієвий комбінат, на об'єктах життєзабезпечення міст Дніпропетровськ, Тернопіль, Львів, Житомир, Севастополь, у гірсько-лісовій місцевості АР Крим, на адміністративних об'єктах і транспортних засобах в інших обласних центрах. За їх результатами вживаються заходи щодо поліпшення взаємодії підрозділів АТЦ, місцевих органів влади і управління в конкретних ситуаціях.

28 квітня в аеропорту "Бориспіль" проведено тактико-спеціальне навчання за участю антитерористичних підрозділів Служби безпеки України і Міністерства внутрішніх справ України, представників Міністерства оборони, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій, Міністерства транспорту та зв'язку, інших відомств України та відповідних служб аеропорту. Основні завдання антитерористичної навчальної операції - запобігання і припинення терористичного акту на повітряному транспорті, знешкодження осіб, причетних до його підготовки та здійснення, звільнення заручників і забезпечення безпеки інших осіб, які опинилися на місці події, недопущення знищення чи пошкодження об'єкта терористичного посягання.

Штабом Антитерористичного центру при СБ України розробляються концептуальні програми вдосконалення антитерористичної діяльності, відпрацьовуються нормативні акти щодо організації, запобігання та припинення терористичних актів. Зусиллями Штабу АТЦ створено автоматизовану інформаційну систему з проблем тероризму, за допомогою якої здійснюється збирання, узагальнення та дається оцінка інформації про терористичні наміри і прояви, накопичується та вивчається досвід аналогічних структур іноземних країн.

АТЦ при СБ України взаємодіє з АТЦ СНД, іншими міжнародними антитерористичними організаціями та іноземними спецслужбами щодо здійснення антитерористичних заходів. Представники Антитерористичного центру беруть участь у спільних навчаннях, у роботі науково-практичних конференцій, семінарів з антитерористичної тематики, які проводяться під егідою ООН, ОБСЄ, Міжпарламентської Асамблеї СНД і АТЦ СНД.

У 2004 році спільно з представниками Міжнародної організації із заборони хімічної зброї /м.Гаага/ здійснювалися заходи щодо підготовки і проведення в 2005 році на території України міжнародного широкомасштабного антитерористичного навчання "Assistex-2", мета якого - вдосконалення алгоритмів дій у разі виникнення надзвичайної ситуації внаслідок застосування терористами хімічної зброї.

Набутий українською стороною досвід використовується для подальшого вдосконалення державної антитерористичної системи і міжнародного співробітництва у цій сфері. Україна, як суб'єкт міжнародного права, є учасником практично всіх міжнародних конвенцій та протоколів з різних аспектів боротьби з міжнародним тероризмом. У зв'язку з цим на території України діють майже всі міжнародні акти та відповідні рішення Конвенцій.

На підставі міжнародних договорів і взаємної заінтересованості Служба безпеки України розвиває партнерські відносини з 75 спеціальними службами, органами безпеки та іншими правоохоронними органами 55 зарубіжних країн. Лише за останні два роки підписано 25 угод про співробітництво з іноземними партнерами. Налагоджено взаємодію в боротьбі з актами тероризму, незаконним обігом наркотиків та психотропних речовин, контрабандою ядерних матеріалів, радіоактивних та вибухових речовин, зброї.

У галузі запобігання та ліквідації наслідків терористичних актів у 2005 році доцільно передбачити:

- внесення змін до Статуту Внутрішніх військ щодо дій у разі проникнення через зовнішній периметр охорони ядерного об'єкта;
- розроблення "Загальнодержавної моделі загрози несанкціонованих дій щодо ядерних матеріалів та ядерних установок",
- розроблення та впровадження надійної системи технічної охорони та фізичного захисту об'єктів підвищеної небезпеки;
- розроблення дієвих планів ліквідації наслідків техногенних аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- удосконалення існуючої системи обліку та контролю за радіоактивними відходами;
- постійний науковий супровід систем обліку та контролю за радіоактивними відходами;
- забезпечення контролю за технічним станом засобів виробництва та своєчасним проведенням регламентних робіт на об'єктах підвищеної небезпеки;
- вирішення питання щодо обов'язковості фінансування в повному обсязі об'єктів підвищеної небезпеки.